

organization, writing collective reports on leaving collective farms and getaway attempts. This document presented rare cases of leaving collective farms.

Subsequently, escapes from collective farms became widespread. It is known that by the end of the 40's only 551 resettlement farms were located in the collective farms of the region [8]. The bulk of the settlers expressed their rejection of the collective farm system as such and "voted with their feet" against it. The settlers mostly went to Western Ukraine, hoping for the opportunity to run the farm individually. Some of them tried to return to Zakerzonna.

Literature

1. Телеграма тов. Коротченко Д.С. ЦК КП(б)У від секретаря Сталінського Обкому КП(б)У. ДАДО. Ф.326. Оп.2. Спр. 865.
2. Матеріали Сталінського Обкому КП(б)У. ДАДО. Спр.874.
3. Доповідна записка «Про перевірку стану господарсько-побутового улаштування українських переселенців, проживаючих на території Велико-Новоселківського району». ДАДО. Ф.326. Оп.2. Спр. 592. Арк. 39.
4. Довідка про стан політичної і масової роботи серед репатрійованого населення з Польщі в Старобешівському і Тельманівському районах. ДАДО. Ф.326. Оп.2. Спр. 874.
5. Звіт «Про стан масово-політичної роботи серед переселенців у Тельманівському районі» ДАДО. Ф.326. Оп.2. Спр. 874.
6. Доповідна записка тов.Хрущову від 9.11.1945 «Про хід виконання постанови СНК УРСР і ЦК КП(б)У про невідкладні заходи з господарського улаштування українського населення...». ДАДО. Ф.326. Оп.2. Спр.865.
7. Доповідна записка від 26.04.1946 секретарю Сталінського Обкому КП(б)У тов. Л.Мельникову від нач. Управління МДБ Сталінської обл. Демидова «Про працевлаштування українських переселенців, їх настрої та випадки втечі з колгоспів». ДАДО. Ф.326. Оп.4. Спр.592. Арк.9.
8. Байкеніч Д. Переселення українців із Польщі до східних областей УРСР у другій половині 1940-х років. URL: http://www.lemko.org/pdf/Baikenich_2013.pdf.

УДК 338.48(477.6-2Мар)

Новікова С.В.

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історичних дисциплін

ЯК ВІДПОЧИВАЛИ МАРІУПОЛЬЦІ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

На початку ХХ ст. повітовий Маріуполь з невеличкого провінційного містечка перетворився на один з доволі великих промислових центрів держави, значно зросло його населення. Дослідники історії міста завжди значну увагу приділяли його соціально-економічному розвитку, але одним з цікавих і малодосліджених аспектів життя маріупольців у досліджуваний період залишається їх повсякденне життя. З цього погляду цікавим буде розглянути їх дозвілля.

Приводів відпочити у населення міста було набагато більше, ніж сьогодні. Значною була кількість різних свят: державні, місцеві, ювілеї історичних подій. Державними святами були церковні свята, Новий рік та так звані царські дні (дні сходження на престол та коронації імператора, дні народження та тезоіменитства монарха і його родини). Щороку влада міста відправляла вірнопідданську телеграму імператору та привітання чиновникам високого рангу регіонального рівня. Святкування починалося з Божественної літургії та подячного молебну, після чого відбувався парад.

Згадки про подібні заходи в Маріуполі представлені на сторінках місцевої преси. Так, наприклад, газета «Мариупольская жизнь» за 15 травня 1912 р. містить наказ маріупольського поліцмейстера, за яким службовцям місцевої поліції у день коронації імператора Миколи II та його дружини необхідно бути присутніми на молебні у соборній церкві та параді, будинки та торгові підприємства прикрасити прапорами [1]. «Мариупольская жизнь» від 21 жовтня 1912 р. запрошувала від імені Міщанської управи відвідати подячний молебен на честь сходження на престол імператора [2].

Весело проходили у місті новорічні свята. Як і сьогодні, у різних місцях Маріуполя встановлювалися новорічні ялинки. Так, наприклад, для всіх дітей початкових шкіл міською та земською управами було виділено 50 руб. на «устройство елки», також звернулися по фінансову допомогу на проведення свят до місцевого товариства тверезості та товариства маріупольських греків, потомків вихідців з Криму [3]. Останнє також проводило свято для дітей членів товариства, на що у 1914 р. було виділено 150 руб. Ялинка була встановлена у приміщенні першого вищого міського початкового училища і розраховувалася на 800 дітей. Вхід був безкоштовним, дітям видавали подарунки [4].

Для дорослих у період новорічних свят проводилися святкові вечори та бали-маскаради. Наприклад, у 1914 р. такий маскарад відбувся 26 грудня у комерційному зібранні міста. Гості запрошувалися за

особистою або письмовою рекомендацією членів зібрання. Вхід для членів зібрання та їх родин був безкоштовним, з усіх інших збирали 1 руб. 10 коп. з чоловіків та 50 коп. з дам [5]. Схожі умови проведення новорічного вечора були в Маріупольському громадському зібранні, що розташовувалося в будинку Д. Хараджаєва. Заможні маріупольці також могли дозволити собі урочисто зустріти Новий рік у Великому концертному залі готелю «Континенталь» на вул. Харлампіївська. Вхід на вечір був виключно по запису. Для публіки грав струнний оркестр під керуванням Г. Теплова. На вечорі дамам безкоштовно роздавали бутоньєрки, а чоловікам - сигари. Святкова вечеря на одну персону коштував 2 руб. 50 коп. Для спостереження за її приготуванням з Харкова був спеціально запрошений шеф-кухар Т. Рівненський. Особливою популярністю користувалися страви французької кухні. Так, на новорічну вечерю в ресторані готелю «Континенталь» подавали консоме зі спаржі, Дьябло (гострі запечені грінки з скибочок пшеничного хліба, змазаних сумішшю тертого сиру, томату, перцю і яєць), севрюгу парову в шампанському вини, смажених молодих мулардів (сорт делікатесних качок), салат ендивій і соління. На десерт подавали парфе зі свіжої полуниці і фрукти. З міцних напоїв пропонувалася горілка із закускою [6].

Перед святами «Маріупольская жизнь» рясніла рекламними оголошеннями, в яких маріупольцям пропонувалося придбати ялинки за ціною від 20 коп. в крамницях по вул. Георгіївській, Італійській та Торговій, а також великий асортимент ялинкових прикрас, які коштували доволі дорого: від 1,5 руб і дорожче. Крамниці, які знаходилися на центральних вулицях міста Єкатерининській та Торговій, пропонували розширений асортимент товарів, перш за все – вин, делікатесних продуктів та солодощів. Так, найбільш популярні у населення міста крамниці Урбанського та Двркинда пропонували своїм відвідувачам продукцію найкращих гастрономічних і кондитерських фірм Бормана, Ейнема, Ландріна, Конрада, Сіу та ін., великий асортимент цукерок та швейцарського шоколаду та ін. Також були завезені паштети, копчені окорока, фаршировані качки, пулярки і поросята, вина, горілка, лікери та коньяк найкращих закордонних і місцевих марок.

У зимовий час в Маріуполі були популярні і рухливі розваги. Наприклад, «Маріупольская жизнь» повідомляла про роботу ковзанки на озері Домаха біля біржі. Тут можна було взяти ковзани напрокат. Плата для дорослих становила 15 коп., для дітей - 10 коп. Каток був захищений від вітру високим парканом [6].

Улюбленим місцем відпочинку для маріупольців у всі пори року, особливо у весняно-літній період, був міський сад. За його відвідування стягувалася платня. Тут проходили театральні вистави, музичні вечори та концерти. В саду працювали два клуби та глядацький зал зі сценою. На літній сезон влада міста запрошувала оркестр. Ця традиція, як бачимо, зберігається і в наш час.

Як і сьогодні, на початку ХХ ст. в міському саду діяв дитячий майданчик, який щодня відвідувало близько 100 дітей за записом. Для їх розваг була складена програма ігор, у неділю та святкові дні пропонувалися екскурсії дітей за місто, в порт та на місцеві фабрики і заводи в «научних цілях». Майданчик починав працювати наприкінці травня для дітей віком від 5 до 15 років [7].

Для любителів активного відпочинку у цирку братів Яковенко у травні 1912 р. було відкрито скетінг-ринг. Покататися на роликівих ковзанах можна було щодня з 12 до 23.30, новачкам допомагав інструктор, ввечері для відвідувачів грав оркестр під керівництвом Шарфа [8]. Також можна було провести час на скачках на іподромі місцевого бігового товариства та на футбольному матчі. Гра відбувалася на майданчику за міською лікарнею майже щодня [9, 10].

Багатим на події було театральне життя Маріуполя. В. Шаповалов доклав величезних зусиль для побудови стаціонарного театру. У 1887 р. він втілював в життя свою мрію – побудував театр на 800 місць з буфетом, фойє, касами, назвавши його «концертним залом». В театрі виступали провідні театральні трупи країни. З часом будівля перейшла у власність І. Уварова, у якого деякий час її орендувало місто. Господар називав свій театр «Ренесанс», «Гротеск», «Прогрес», але для всіх маріупольців він був «зимовим». На початку ХХ ст. у Маріуполі вистави йшли на кількох сценах. Якщо в театрі Уварова завжди працювала російська трупа, то в цирку-театрі братів Яковенко – українська. Драматичні спектаклі, концерти оперних співаків влаштовувалися також у концертному залі готелю «Континенталь», в театрі Олександрівського парку, в Народному домі на заводі «Нікополь», в залі Маріупольського громадського зібрання.

Гастрольне життя Маріуполя рясніло афішами, в яких анонсувалося прибуття до міста «трупі російської драми і комедії дирекції Є. Махоткіна», «української трупи під управлінням Л. Сабініна», «Харківської фарсово-опереткової трупи дирекції Б. Бродерова» та ін. Крім того, спектаклі йшли і на сценах кінотеатрів «Колізей» і «Гігант». У місті любили слухати музику. Оркестри організовувалися в гімназіях, на підприємствах та у військових частинах, які розміщувалися в різний час в Маріуполі. Регулярно на концертних майданчиках міста влаштовувалися музичні вечори, бенефіси, вечори камерної музики. Сценами концертних музичних вечорів були також кафе і ресторани. Один із таких закладів, «Континенталь», запрошував на концерти «дамського венського оркестра под управлінням известного скрипача К.Г. Липпе-Штейна» [11].

Майже одночасно з усім світом Маріуполь познайомився з кінематографом, на початку ХХ ст. в місті відкрилися декілька кінотеатрів, які пропонували глядачам значну кількість фільмів. Також у місті

працював науково-літературний кружок, де відбувалися читання і доповіді на літературні та наукові теми [12].

Література

1. Приказ г. мариупольского полицмейстера. *Мариупольская жизнь*. 1912. 15 мая.
2. Приглашение Г.г. мешанам города Мариуполя. *Мариупольская жизнь*. 1912. 21 октября.
3. К устройству елки для детей всех начальных школ. *Мариупольская жизнь*. 1912. 14 декабря.
4. Елка для детей членов о-ва греков. *Мариупольская жизнь*. 1914. 22 декабря.
5. Бал-маскарад. *Мариупольская жизнь*. 1914. 25 декабря.
6. Капустникова Н. Рождество и Новый год в Мариуполе начала XX века. URL : <http://old-mariupol.com.ua/rozhdestvo-i-novyy-god-v-mariupole-nachala-xx-veka/>
7. Детская площадка. *Мариупольская жизнь*. 1912. 19 мая.
8. В субботу 26-го мая 1912 г. вечером состоится парадное открытие 1-го в Мариуполе Скэтинг-Ринга. *Мариупольская жизнь*. 1912. 26 мая.
9. Скачки. *Мариупольская жизнь*. 1912. 31 мая;
10. Футбол. *Мариупольская жизнь*. 1913. 08 серпня.
11. *Мариупольская жизнь*. 1913. 02 апреля.
12. В научно-литературн. кружке. *Мариупольская жизнь*. 1913. 17 марта.

УДК 373.5(477.63)“18/19”

Папац А.С.

аспірантка кафедри історичних дисциплін МДУ

ОЛЕКСАНДРІВСЬКА ЧОЛОВІЧА ГІМНАЗІЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.).

Сфера освіти має значний вплив на всі сторінки життя і діяльності країни, соціуму, людської цивілізації загалом. Вона є однією з найвагоміших галузей трудової і пізнавальної життєдіяльності. Вивчення історії освіти та розвитку мережі освітніх закладів допомагає краще осягнути формування та розвиток освіти в Україні.

Мета публікації - дати характеристику Олександрівській чоловічій гімназії у місті Маріуполі у другій половині ХІХ ст. – на початку ХХ ст. Грунтовної праці з даної теми немає, можна знайти відомості про цей заклад освіти у наукових доробках істориків та краєзнавців регіону, а також у колективній праці «Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века».

За височайшим повелінням 27 січня 1876 р. було дозволено відкрити 1 липня 1876 р. у місті Маріуполі чоловічу гімназію з підготовчим класом і було виділено для неї 12 360 крб. на рік з державного казначейства. Директором гімназії був призначений Ф. Хартахай, який залишався на цій посаді до своєї смерті (помер у березні 1880 р.) [1]. Урочисте відкриття чоловічої гімназії в складі підготовчого і чотирьох перших класів відбулося 15 вересня 1876 р. У 1880 р. на честь 25-річчя царювання імператора Олександра II гімназія була названа в його честь – Олександрівською [3, с.28; 4, с.1371].

Першими учнями Олександрівської чоловічої гімназії були прогімназисти, а складалася вона з підготовчого класу і восьми гімназійних класів (до 1880 - 1881 навчального року). При цьому перший з них існував з перемінним успіхом, поки в 1892-му за клопотанням почесного попечителя Д. Хараджаєва місто не прийняло витрати за його утримання на себе (30 крб. на учня). Крім того за рахунок стягнутої плати з учнів навчального закладу, гімназія обзавелася власним багатим набором навчальних посібників на суму 2292 крб. і бібліотекою (на 1892 р. - близько десяти тисяч примірників).

Варто зазначити, що в перші роки кількість учнів гімназії залишалася невеликою: у 1876 р. до неї було прийнято 148 учнів: 98 – у I-IV класи і 50 – у підготовчий клас, на момент першого випуску у 1881 р. у гімназії нараховувалося 186 учнів, у 1886 р. – 157, 1891 р. – 148 і в 1896 р. – 210. Стабільний приріст вихованців почав спостерігатися з кінця 1890-х рр.: у 1902 р. тут вже навчався 401 учень, а в 1905 р. – 493. На цей час в закладі існувало 13 класів: 8 основних, 4 паралельних та 1 підготовчий [2, с.79].

Враховуючи зростання кількості учнів, керівництво гімназії та міська дума значну увагу приділяло зміцненню й покращенню матеріальнотехнічної бази, поповненню бібліотечних фондів. Незадовільними умовами приміщень не призначеного для навчально-виховного процесу купецькому особняку, при тому що все ліве крило першого поверху при нестачі класів було зайнято магазином, дуже турбували батьків міста. Це стало причиною ухвалення рішення про будівництво власного гімназичного будинку між Катерининської площею і Георгіївської вулицею, на що спочатку місто